

УДК 351.74(474.2)

В. В. Чумак

**ПРИНЦИПИ ТА СПОСОБИ РЕФОРМУВАННЯ
ПОЛІЦІЇ В ЕСТОНІЇ**

Зазначено, що реформа поліції в Естонії розпочалася зі змін у структурі Міністерства внутрішніх справ, але при цьому на початковому етапі ключовим завданням було зберігати кадри.

Підкреслено, що основною суттю реформи поліції в Естонії – це перехід від озброєного, воєнізованого органу – до органу, який надає сервісні послуги населенню.

Наголошено, що процес реформ поліції в Естонії був досить довготривалим та складним; потребував витримки часом задля успішного свого завершення. Естонія при реформуванні правоохоронної системи відійшла від застарілих форм і методів процесу реформування та взяла вектор на європейські стандарти реформування. Основними принципами реформування поліції в Естонії є: довіра населення до діяльності поліції (або так званий «community policing»), відкритість, дисципліна та боротьба з корупцією.

Ключові слова: способи, принципи, поліція, реформа, Естонія.

Постановка проблеми. Революція Гідності 2014 року показала прагнення українського народу до самовизначення та прагнення до європейських цінностей і як результат – здійснила значний вплив на дальший розвиток державотворчих процесів, зокрема, що стосується реформ у правоохоронній сфері. Саме 2015 рік вважається початком реформування колишньої міліції, це пов'язано з прийняттям нового Закону України «Про Національну поліцію», який було прийнято 02 липня 2015 року. Як слушно зазначає В.А. Глуховець, реформування Національної поліції, як і всіх інших правоохоронних органів, що триває на сьогодні, покликане змінити репресивну модель правоохоронних органів у демократичну модель, направлену на служіння та захист прав, свобод і законних інтересів громадян, забезпечення публічної безпеки й порядку, надання послуг у правоохоронній сфері [1, с. 20].

Заходи, що здійснюються на сьогодні в правоохоронній системі, направлені на очистку кадрів та боротьбу з корупцією в умовах сучасних глобалізаційних процесів та євроінтеграції українського суспільства. В Україні питання реформування правоохоронної системи є одним з актуальних, оскільки від ефективної діяльності поліції залежатиме належний публічний порядок та безпека, а також повною мірою будуть захищатися права та основоположні свободи людини. У зв'язку з цим актуальним є вивчення зарубіжного досвіду, а особливо, коли йдеться про позитивний. За таких умов суттєвого значення набуває досвід держав, які раніше входили до складу СРСР, а нині є повноправними членами Європейського Союзу – це держави Прибалтики: Литва, Латвія, Естонія [2, с. 5-6].

Значної уваги заслуговує така країна, як Естонія, що має позитивний досвід реформування правоохоронної системи. Адже поліцейська система Естонії відноситься до найбільш ефективно діючої системи Європи. Крім того, Естонія – країна, що належить до континентальної правової сім'ї, як і наша держава [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні питання реформування правоохоронної системи висвітлювали в працях такі провідні вчені, як: В. Б. Авер'янов, Ю. П. Битяк, О. Ф. Андрійко, В. І. Борисов, С. Д. Гусарев, М. І. Ануфрієв, О. М. Бандурка, О. О. Бандурка, С. М. Гусаров, В. М. Бевзенко, А. Т. Комзюк, М. В. Корнієнко, К. Б. Левченко, Г. О. Пономаренко, О. М. Музичук, О. Ю. Синявська та інші. Однак не були повною мірою досліджені питання реформування правоохоронної системи в країнах Прибалтики, зокрема Естонії.

Формування цілей. Автор має на меті визначити принципи та способи реформування поліції в Естонії та висвітлити певні позитивні моменти в досвіді Естонії, що мають стати в нагоді під час реформування Національної поліції України.

Виклад основного матеріалу. Естонія або Естонська Республіка – країна з демократичними принципами парламентської форми правління. Естонія як незалежна держава постала 21 лютого 1918 року після Жовтневої революції й проіснувала до 16 червня 1940 року – початку радянської окупації [4, с. 55]. Реформування правоохоронної системи в Естонії відбувалося протягом досить тривалого часу, починаючи з 1991 року. Як зазначає колишній генеральний директор Департаменту поліції Естонії Роберт Антропов, реформа поліції має відбуватися в рамках загальнодержавної моделі будівництва з огляду на специфіку кожного окремо взятого регіону. Головне – це відхід від радянських принципів, коли роботу міліції оцінювала влада [5].

Реформа поліції в Естонії розпочалася зі змін у структурі Міністерства внутрішніх справ, але на початковому етапі ключовим завданням було зберігати кадри. Колишній директор центральної кримінальної поліції Андрес Анвельт підкреслює, що спочатку було ліквідовано систему Міністерства внутрішніх справ, у результаті чого відійшов центральний апарат зі своїми парткомами, штабами та тиловими генералами. На чолі поліції став директор Департаменту поліції, який увійшов на рівних з іншими департаментами (міграційна служба, рятувальники тощо) у структуру знову створеного Міністерства внутрішніх справ [6].

Як зазначає М.В. Фільштейн, досвід Естонії свідчить, що прагнення України стати частиною Європейського простору має реалізовуватися через реформування всіх сторін життя, зокрема у сфері внутрішніх справ: спочатку проводяться потрібні реформи й лише потім ми отримуємо членство в Європейському Союзі, а не навпаки, як думає значна частина суспільства – спочатку нас приймають у європейську сім'ю, а потім ми реформуємося [2, с. 25].

Позитивний досвід Естонії передбачає низку принципів та керівних ідей, які були закладено в основу реформування правоохоронної системи. Зокрема, до них відносять:

1) підвищення рівня довіри населення до поліції. Цей принцип передбачав сучасний «community policing» – це першочергове завдання, де треба було бути завжди поруч з людьми для оперативного реагування на їхні

виклики. Зокрема, як зазначає генеральний директор Департаменту поліції Естонії Роберт Антропов, саме при такій взаємодії видно, що поліція не лише карає, але й захищає людину. Мається на увазі патрулювання вулиць, камери відеоспостереження [5]; Для реалізації принципу «community policing» поліцейським було поставлено завдання зі швидкого та оперативного реагування на звернення громадян, ефективної протидії злочинності та розкриття злочинів. Адже при реформуванні брали за основу тезу про те, що діяльність поліції мають оцінювати люди.

2) відкритість діяльності поліції – цей принцип є продовженням попереднього при вирішенні завдань, що покладаються на органи поліції. Зокрема, відкритість – означає, що поліція при виконанні завдання із забезпечення громадського порядку діє публічно, відкрито, не приховуючи свою приналежність до правоохоронної системи, швидко реагує на будь-які протиправні дії чи звернення громадян та інше;

3) дисципліна – є одним із ключових принципів реформування правоохоронної системи, що полягає в бездоганному, точному та неухильному дотриманні поліцейського статуту та кодексу поліцейської етики при виконанні завдань, що покладаються на органи поліції. Особливо це має значення при патрулюванні вулиць, коли діяльність поліції є публічною й за поліцейським здійснюється контроль та оцінка серед населення, що надалі становить рівень довіри людей до діяльності поліції загалом;

4) боротьба з корупцією – це, безперечно, основний серед принципів реформування, оскільки передбачає жорсткі санкції стосовно поліцейського за будь-які прояви корупції. Боротьба з корупцією розпочалась із внутрішньої чистки серед кадрів у поліції. Якщо раніше ніхто не контролював поліцейського, і він міг скоїти правопорушення, то сьогодні його колеги зобов'язані доповідати про це керівництву. Також для досягнення цієї мети було створено відповідну структуру, що здійснює контроль над діяльністю поліцейських, а також здійснюється контроль з боку прокуратури та Федеральної служби безпеки [5].

З огляду на вищезазначені принципи реформування правоохоронної системи керівництво визначило в такий спосіб очистити кадри серед керівників поліції. Естонія як невелика країна вважала недоцільним мати велику кількість керівного апарату, натомість збільшити кількість рядових поліцейських. Адже, як зазначає Роберт Антропов, ми пішли шляхом «менше керівників – більше поліцейських» – тих, хто буде постійно на видноті, які будуть здатні захистити людей, професійно реагувати на правопорушення тощо [5]. Надалі для досягнення цілей «community policing» було започатковано громадський контроль з боку населення за діяльністю поліцейських. Зокрема, здійснюється щомісячний звіт керівника поліції перед містом за виконану роботу, відбувається безпосередній контакт населення з поліцейськими, з органами місцевого самоврядування, комісією з правопорядку. В обов'язковому порядку проводиться щорічний звіт керівника поліції мерові та відповідному департаменту про стан злочинності.

Тобто основною суттю реформи поліції в Естонії – це перехід від озброєного, воєнізованого органу – до органу, що надає сервісні послуги населенню. Значні зміни відбулися при інтеграції Естонії в Європейський Союз. Кількість діючих префектур поліції зменшили до чотирьох, а новітній поділ територіальних органів правопорядку не збігався з адміністративними кордонами. За задумом реформи це повинно зменшити ризики корупційних проявів, що існували в центральному апараті.

Позитивним досвід реформування правоохоронної системи в Естонії також підтверджується відповідними статистичними даними по розкриттю злочинів. Скажімо, зменшилася кількість убивств 365-80 (1994-2010 рр.), збільшилася довіра населення до діяльності поліцейських – 2015 року цей показник досяг 84 %, а 2017 року – майже 90%.

Аналіз проведених досліджень свідчить про високий рівень довіри населення до діяльності поліцейських через прозорість у їхній діяльності та реальне здійснення захисту прав та свобод людини, профілактика та протидія правопорушенням, забезпечення охорони публічної безпеки та порядку. Одним з якісних показників успішної реформи є зміна ставлення до поліції загалом та до поліцейського зокрема, окремого громадянина. Успішна реформа правоохоронної системи – це перехід до сервісного центру надання якісних послуг з повагою до кожного громадянина, де за основу взято європейську модель взаємодії поліції з населенням – «community policing». На думку М. В. Фільштейн, це привело до мінімізації втручання поліції в суспільне життя та збільшення поваги населення до поліцейських органів, бажання надавати їм усіляку потрібну допомогу [2, с. 176].

Висновки. Отже, зазначимо, що процес реформ поліції в Естонії є досить довготривалим та складним, який потребував витримки часом задля успішного свого завершення. Естонія при реформуванні правоохоронної системи відійшла від застарілих форм та методів процесу реформування та взяла вектор на європейські стандарти реформування. Основними принципами реформування поліції в Естонії є: довіра населення до діяльності поліції (або так званий «community policing»), відкритість, дисципліна та боротьба з корупцією.

В Україні ж при дальшому реформуванні правоохоронної системи увага має бути зосереджена на професійному забезпеченні діяльності поліцейських під час вирішення ними завдань, які закріплені в статті 2 Закону України «Про Національну поліцію», а також визначенні власних ключових напрямів розвитку поліцейської діяльності, одним з яких має стати – підвищення рівня населення до діяльності української поліції. Тому єдиною умовою для успішного завершення реформи поліції в Україні є налагодження механізму співпраці поліції з населенням на засадах партнерства, що підвищить рівень довіри до поліції та зменшить ризики правопорушень.

Використані джерела:

1. Глуховець В. А. Національна поліція: стан та проблеми реформування. *Форум права*. 2016. № 5. С. 20-23. URL : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_5_5.pdf (дата звернення: 04.07.2018).

2. Фільштейн М. В. Поліцейські органи Прибалтійських держав – членів Європейського Союзу (Латвія, Литва, Естонія): організація та правове забезпечення діяльності у сфері внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2016. 228 с.

3. Давидова А. А. Міжнародний досвід організації та діяльності правоохоронних органів (на прикладі Франції). *Актуальна юриспруденція*: юридичні науково-практичні Інтернет конференції. URL : http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=175%3A20n-12-15-13-31-19&catid=34%3A-6&Itemid=42&lang=ru (дата звернення: 04.07.2018).

4. К. М. Вітман. Мовна політика Естонії: джерела й наслідки застосування URL : http://www.ipiend.gov.ua/uploads/pm/pm_19/bitman_movna.pdf (дата звернення: 04.07.2018).

5. Реформа полиции в Эстонии. Новая неделя. Итоги. URL : <http://kaknado.info/home/Реформа-полиции-в-Эстонии/> (дата звернення: 04.07.2018).

6. Моя Эстония. Полиция все время реформируется. По данным эстонского Института памяти (EestiMäluIntituut) Гоча Белтадзе. URL : http://www.myeestonia.ru/publ/policija_postojanno_reformiruetsja/14-1-0-793 (дата звернення: 04.07.2018).

Стаття надійшла до редколегії 07.07.2018

Чумак В. В. Принципы и способы реформирования полиции в Эстонии

Отмечено, что реформа полиции в Эстонии началась с изменений в структуре Министерства внутренних дел, но при этом, на начальном этапе ключевой задачей было сохранять кадры.

Подчеркнуто, что основной сутью реформы полиции в Эстонии – это переход от вооруженного, военизированного органа – в орган, предоставляющий сервисные услуги населению.

Отмечено, что процесс реформ полиции в Эстонии был достаточно длительным и сложным; нуждался выдержки времени для успешного своего завершения. Эстония при реформировании правоохранительной системы отошла от устаревших форм и методов процесса реформирования и взяла вектор на европейские стандарты реформирования. Основными принципами реформирования полиции в Эстонии являются: доверие населения к деятельности полиции (или так называемый «community policing»), открытость, дисциплина и борьба с коррупцией.

Ключевые слова: пути, принципы, полиция, реформа, Эстония.

Chumak V. Principles and Methods of Reforming Police in Estonia

It is noted that the reform of the National Police, as well as all other law enforcement agencies, which is ongoing today, is intended to change the repressive model of law-enforcement bodies into a democratic model aimed at serving and protecting the rights, freedoms and legitimate interests of citizens, ensuring public safety and order, providing services in the law enforcement sphere.

It was pointed out that the militia reform in Estonia began with changes in the structure of the Ministry of Internal Affairs, but at the same time, at the initial stage, the key task was to keep staff.

It is emphasized that the main essence of the reform of the police in Estonia is the transition from an armed, paranoid body to a body that provides services to the population.

It is noted that the process of police reforms in Estonia was quite long-term and complicated, which required time elapses for successful completion. Estonia, when reforming the law-enforcement system, departed from obsolete forms and methods of the reform process and took the vector for European reform standards. The basic principles of police reform in Estonia are: public confidence in the activities of the police (or so-called "community policing", openness, discipline and the fight against corruption.

It was emphasized that the high level of public confidence in the activities of the police through the transparency of their activities and the real implementation of the protection of human rights and freedoms, prevention and counteraction to the offense, ensuring public safety and order. One of the qualitative indicators of a successful reform is a change in the attitude towards the police in general and the police officer, in particular, the individual citizen. Successful reform of the law enforcement system is the transition to a service center providing quality services with respect to every citizen. Where based on the European model of police-community interaction - "community policing".

Keywords: ways, principles, police, reform, Estonia.

УДК 343.71

К. В. Шахова

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ ЗА ФАКТОМ УЧИНЕННЯ СТАТЕВИХ ЗЛОЧИНІВ

У статті досліджено проблематику оперативно-розшукового забезпечення кримінальних проваджень за фактом учинення статевих злочинів. На підставі проаналізованої фахової літератури та емпіричного матеріалу визначено як поняття дефініції окресленого процесу, його межі та складові, так і сучасні проблемні аспекти такої діяльності. Зазначено, що окремі проблемні аспекти пов'язані з тим, що оперативні та слідчі працівники не належно володіють знаннями щодо тактичних особливостей здійснення оперативно-розшукового забезпечення кримінальних проваджень за фактом учинення статевих злочинів.

Ключові слова: оперативно-розшукове забезпечення, кримінальне провадження, статеві злочини, право особи на статеvu свободу та статеvu недоторканість особи.

Постановка проблеми. Захист прав громадян є однією з найважливіших функцій Української демократичної правової держави. Указана функція виражається в тому, що відповідні правоохоронні органи України здійснюють виявлення, попередження та припинення, а також досудове розслідування кримінальних проваджень, зокрема в спосіб збору та фіксації фактичних даних про можливу протиправну діяльність окремих осіб і груп, за допомогою застосування сил, засобів і методів оперативно-розшукової діяльності [1]. Тобто в процесі оперативно-розшукової протидії злочинам проти статевої свободи та статевої недоторканості особи підрозділи кримінальної поліції використовують увесь комплекс можливостей оперативно-розшукової діяльності. Проте після аналізу емпіричних матеріалів констатуємо, що на сьогодні лише в третині вчинених злочинів досліджуваної категорії встановлено винних осіб [2], отже